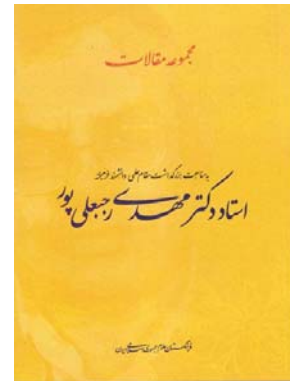

گذری و نظری بر یک کتاب

رشید زارع‌نهندي*

سال ۱۳۹۰ دکتر مهدی رجبعلی‌پور از طرف فرهنگستان علوم جمهوری اسلامی ایران به عنوان استاد برگزیده این فرهنگستان انتخاب شد. اوایل ۱۳۹۱ کتابی از طرف فرهنگستان علوم با عنوان زیر انتشار یافت: «مجموعه مقالات به مناسبت بزرگداشت مقام علمی دانشمند فرهیخته استاد دکتر مهدی رجبعلی‌پور» این کتاب زیر نظر دکتر رضا داوری اردکانی رئیس فرهنگستان علوم، در ۴۰۸ صفحه به علاوه ۱۴ صفحه عکس در ۵۰ نسخه و با کیفیت نسبتاً خوبی تهیه و چاپ شده است. کتاب به صورت مقالاتی است که عموماً از طرف اعضای فرهنگستان دربارهٔ با دکتر رجبعلی‌پور نوشته شده و یا به ایشان اهدا شده است. در این نوشتار مروری داریم بر این کتاب.

«نخستین دوره کارشناسی ارشد ریاضی به سبک جدید در مهر ۱۳۴۵ در دانشگاه شیراز تشکیل شد. دانشجویان این دوره که با امتحان شفاهی و مصاحبه انتخاب شده بودند عبارت بودند از: فخرالدین آیت‌الله زاده شیرازی، علی اکبر جعفریان، هادی خرقانی، مهدی رجبعلی‌پور، هایک گریگوریان، سیدعبداللّه محمودیان و ابوالقاسم میامی». این سطرها از چند خاطره دکتر مهدی بهزاد نقل شده است که در آن زمان به عنوان استادی جوان در دانشگاه شیراز تدریس می‌کرد. ایشان خاطرات جالبی در این نوشته ذکر کرده‌اند.

«در محضر استاد» نوشته‌ای است که دکتر عباس سالمی به رسم قدرانی از استاد خویش نوشته است. وی در بیان یکی از خاطراتش از زمانی که دانشجوی دکتری بوده و به همراه هم دوره‌اش دکتر محمدعلی دهقان به شهر تریسته ایتالیا سفر کرده بودند و دکتر رجبعلی‌پور پیش از آن‌ها در آنجا بود، چنین نوشته است: «پس از ورود ما به شهر به همراه دکتر [رجبعلی‌پور] به هتل رفتیم. پس از ورود به هتل، دکتر به مسئول مربوطه به زبان فارسی گفتند یک اتاق

دو تخته برای این دو نفر می‌خواهم. با کمال تعجب دیدم که مسئول هتل رفت و دو کارت آورد که ما آن‌ها را تکمیل کنیم. از دکتر سؤال کردم که آیا ایشان فارسی می‌دانند؟ دکتر گفت: نه! گفتیم پس چرا فارسی صحبت کردید؟ دکتر گفت: ایشان انگلیسی هم نمی‌دانند، پس من راحت‌تر هستم با ایشان فارسی صحبت کنم!!» (ص ۲۳)

دکتر زهرا گویا فضیلت‌های دکتر رجبعلی‌پور را با موارد کتاب «رساله‌ای کوچک در باب فضیلت‌های بزرگ» نوشته کنت - اسپونویل، مقایسه کرده و دکتر محمدصالح مصلحیان به آمار مقالات دکتر رجبعلی‌پور از نظر کمی و کیفی پرداخته است. دکتر سعید اعظم نیز به عنوان شاهدی بر توانایی ریاضی دکتر رجبعلی‌پور، متن یکی از مرورها به یک مقاله وی در متمیکال ریویوز را آورده است. در این متن آمده است که مقاله رجبعلی‌پور مساله‌ای با قدمت طولانی در تجزیه‌پذیری عملگرها را با روشی هوشمندانه حل کرده است.

دکتر محمود محسنی مقدم و دکتر محمدرضا فدایی دین رفاقت و شاگردی خود به دکتر رجبعلی‌پور را با ارائه متن‌هایی آراسته به اشعار ادا کرده‌اند. دومی از دکتر رجبعلی‌پور و همسرشان شادروان بتول باقری به عنوان پدر و مادر خانه ریاضیات کرمان یاد کرده است.

تعدادی مقاله ریاضی جالب هم هست که به نحوی با دکتر رجبعلی‌پور ارتباط دارند و به ایشان اهدا شده‌اند. این مقاله‌ها عبارتند از:

- همگانی کردن ریاضی! چرا و چگونه؟، دکتر بیژن ظهوری‌زنگنه، دکتر زهرا گویا.
- ارتباط آموزش ریاضی و تربیت شهروندی، دکتر ابوالفضل رفیع‌پور.
- تحولات هندسه آفین در دهه اخیر، دکتر مگر دیچ تومانیان.
- ریاضیات توموگرافی در پزشکی، دکتر علی اکبر جعفریان.
- مروری بر مثلثی‌سازی هم‌زمان در ابعاد متناهی، دکتر بامداد یاحقی.

تعداد ۱۳ مقاله دیگر در زمینه‌های مختلف از گلاب‌گیری گرفته تا تغییرات اقلیم در این کتاب وجود دارند که از طرف افراد سرشناس جامعه علمی نوشته شده‌اند. دو مقاله هم از خود دکتر رجبعلی‌پور (یکی مشترک با دکتر سالمی) زینت بخش کتاب هستند. در مقاله «عدد و جنگ هفتاد و دو ملت» که همانند خود استاد دلپذیر است، داستان عدد در سیر تاریخ بررسی شده است. نویسنده در اول متن چنین نگاشته است: «همه به من هدیه کردند و من به همسرم بتول باقری که مرا در بیست و پنج سالگی از مادرم تحویل گرفت» استاد در این نوشتار به تأثیر نحوه عددنویسی در رشد ریاضیات می‌پردازد و یکی از مهم‌ترین خدمات دانشمندان دوران طلایی تمدن اسلامی را

بکوشند به دانشگاه‌ها و دانشکده‌های صنعتی و فنی و پزشکی بروند و اگر نتوانستند چندان تفاوت نمی‌کند که در کجا و در چه رشته‌ای درس بخوانند.“ (ص ۱۳)

* دانشگاه تحصیلات تکمیلی علوم پایه زنجان

برنده جایزه آبل سال ۲۰۱۴

جایزه آبل امسال (۲۰۱۴) به یک ریاضی‌دان روسی “پروفسور یاکوف ج. سینای“ (Yakov G. Sinai) استاد دانشگاه پرینستون آمریکا، مؤسسه تحقیقاتی فیزیک لاندن و آکادمی علوم روسیه تعلق گرفت. این جایزه به خاطر کارهای اساسی او در سیستم‌های دینامیکی، نظریه ارگودیک و ریاضی فیزیک به ایشان تعلق گرفت. سینای متولد ۲۱ سپتامبر ۱۹۳۵ در مسکو روسیه است. در نیم قرن گذشته، سینای بالغ بر ۲۵۰ مقاله و چند کتاب تألیف نموده است. او تاکنون استاد راهنمای بیش از ۵۰ دانشجوی دکتری بوده است. او برنده بسیاری از جوایز معتبر بین‌المللی می‌باشد.

سینای، تأثیر زیادی بر ارتباط بین دنیای سیستم‌های دینامیکی و دنیای سیستم‌های آماری داشته است. جایزه آبل از طرف آکادمی علوم نروژ اهدا می‌شود و به کسانی تعلق می‌گیرد که کارهای ژرف و قابل تأثیری در علوم ریاضی انجام داده‌اند. این جایزه از سال ۲۰۰۳ به بعد داده شده است و برابر با پول نقد به ارزش حدود ۸۰۰ هزار یورو و یا یک میلیون دلار آمریکا می‌باشد یادآوری می‌شود که سال قبل، پیر دلین (Pierre Deligne) استاد بازنشسته مدرسه ریاضیات مؤسسه مطالعات پیشرفته در پرینستون، به خاطر تحقیقات اساسی در هندسه جبری و تأثیر بسیار آن‌ها در نظریه اعداد، نظریه نمایش و دیگر حوزه‌ها برنده جایزه آبل در سال ۲۰۱۳ شد. . برای اطلاعات بیشتر در مورد برنده امسال جایزه آبل به صفحه ۱۰ خبرنامه انجمن ریاضی لندن، شماره ۴۳۶، می ۲۰۱۴ و لینک زیر مراجعه فرمایید. www.abelprize.no/c61094/binfil/download.php?tid=61120

سعید علیخانی
دانشگاه یزد

آوردن ارقام هندی و تکمیل آن دانسته است. در این متن تعریفی از سقراط شده که در وصف خود دکتر رجبعلی پور هم می‌تواند باشد: “سقراط با هیچ فرد خاصی حتی دشمنان خودش هم منازعه‌ای نداشت؛ می‌گفت هیچ‌کس نمی‌خواهد بد باشد و این نادانی است که انسان را به کار بد وادار می‌کند. لذا فقط با نفس خرافات سر جنگ داشت و از کسی کینه به دل نمی‌گرفت؛ آن‌قدر خوب بود که مسلمانان حیفتان آمد که او را از عالم وحی جدا بدانند و ادريس نبی را استاد او خواندند. به پیوستگی و گسستگی دنیا کاری نداشت؛ نگران جزمی بودن یا نبودن امور نبود؛ برای این‌که خیال مدعی را آسوده سازد، در همان اول بحث اقرار می‌کرد که دانشش محدود است، هر چه بیشتر مطالعه می‌کند دریای جهالت خود را عمیق‌تر می‌بیند و فقط تشنه دانایی‌های بی‌پرده و آشکار است.“ (ص ۳۵۸) مقاله دیگر “جبرخطی در ایران“ است که مروری دارد بر فعالیت‌ها و مقالاتی که در این زمینه در ایران انجام شده و به چاپ رسیده است. آخر کتاب مزین به ۱۷ عکس خاطره‌انگیز است که از جشن دانش‌آموختگی دانشگاه تهران در سال ۱۳۴۵ و سربازی در پادگان فرح آباد تهران شروع شده و به تصویر استاد در سال ۱۳۹۰ خاتمه یافته است.

غایب بزرگ این کتاب دکتر حیدر رجوی است که نقش بزرگی در زندگی علمی دکتر رجبعلی پور داشته است. احتمالاً تماسی با ایشان گرفته نشده است زیرا بعید است که ایشان با آن قلم شیوا و آن حسی که نسبت به دکتر رجبعلی پور دارد، مطلبی در این مورد ننویسد.

در پایان، کمی به “آغاز سخن“ کتاب می‌پردازیم که در آن دکتر رضا داوری اردکانی به عنوان یک فیلسوف نگاهی منتقدانه به نحوه رشد علوم در کشورهای جهان سوم، یا به زبان مؤدبانه‌تر کشورهای در حال توسعه، انداخته است: “یکی از گرفتاری‌های جهان توسعه‌نیافته این است که رشد سازمان‌یافته نداشته و می‌خواسته است پازلی را که طرح و زمینه‌اش هم معلوم نیست، از روی گرده اروپا و آمریکا و به‌طور کلی از روی طرح جهان توسعه‌یافته بسازد. در طی چهارصد سال یک نظم علمی و مدنی در اروپا به‌وجود آمده است و جهان توسعه‌نیافته از ده‌ها سال پیش می‌خواسته است از روی همان نظم با مصالحی که در اختیار داشته، خود آن را بسازد... ما رشد سازمان‌یافته نکرده‌ایم و حتی به ساختار جامعه توسعه‌یافته نیاندیشیده‌ایم، بلکه خود ساختاری را در نظر خیال آورده‌ایم و خواستیم آن سازواره ناساز را بسازیم و محقق کنیم.“ (صفحه ۱۲ و ۱۳)

دکتر داوری اردکانی یکی از مشکلات جامعه ما را دخالت افرادی بی‌خبر از علم و شأن آن، در هرم علمی و سلسله مراتب آن می‌داند. به عنوان مثالی، آورده‌اند: “در ترتیب کنونی دو اصل وجود دارد، یکی این‌که همه باید به دانشگاه بروند و دبیرستان چیزی نیست جز دالانی که باید به دانشگاه برسد. اصل دوم این است که محصلان